ОТДЕЛ ЗА ВЪНШНИ ЦЪРКОВНИ ВРЪЗКИ
на Московската патриаршия

За изопачаването на православното учение за Църквата в действията на йерархията на Константинополската патриаршия и в изказванията на нейните представители

Документ, одобрен от Архиерейското съвещание на Руската православна църква от 19 юли 2023 г.

Събрани за съвместна молитва и братско общение в Светия Дух край честните мощи на преподобния Сергий Радонежки в основаната от него древна Свято-Троицка лавра, ние, архиереите на Руската православна църква, не можем да отминем с мълчание съществуващото сега печално разделение в православния свят, породено от неправите действия на Константинополската патриаршия и новите учения, разпространявани от нейния Предстоятел и официалните ѝ представители. Смятаме за свой дълг да издигнем глас в защита на православното учение за Църквата, като се обърнем както към нашето боголюбиво паство, така и към събратята архипастири от православния свят.

Зад разколническите действия на константинополските йерарси в Украйна, които разделиха световното православно семейство, стоят усилено насажданите от същите тези йерарси нововъведения в учението за Църквата, насочени към разрушаване на съществуващите фундаментални канонични принципи. Новата концепция за първенството на Константинополския Патриарх, представян като земен глава на Вселенската Църква, му приписва права и привилегии, които излизат далеч отвъд границите на правата на всеки друг Предстоятел на Православна поместна църква и нарушават каноничните права на другите църкви.

Още през 2008 г. светият Архиерейски събор на Руската православна църква в определението «За единството на Църквата» обобщи основните тези на новата еклисиологична концепция на представителите на Константинополската църква, отбелязвайки, че тази концепция изхожда от определено тълкуване на отделни канони (най-вече 9, 17 и 28 правило на IV Вселенски събор), което не се споделя от пълнотата на Православната Църква и се превръща в предизвикателство за общоправославното единство.

Според въпросната концепция а) за принадлежаща към вселенското Православие се смята само онази Поместна църква, която е в общение с Константинополския престол; б) Константинополската патриаршия притежава изключително право на църковна юрисдикция върху всички страни от православната диаспора; в) в тези страни Константинополската патриаршия еднолично представлява мненията и интересите на всички Поместни църкви пред държавната власт; г) всеки архиерей или клирик, извършващ служение извън пределите на каноничната територия на своята Поместна църква, е под църковната юрисдикция на Константинопол, дори ако сам не съзнава това, а следователно може при желание да бъде приет в тази юрисдикция без отпустително писмо; д) Константинополската патриаршия определя географските граници на църквите, и ако неговото мнение не съвпада с мнението на една или друга църква по този въпрос, може да създава на територията на тази църква собствена юрисдикция; е) Константинополската патриаршия едностранно определя коя автокефална Поместна църква може или не може да участва в междуправославните мероприятия.

Съборът отбеляза, че това разбиране на Константинополската патриаршия за собствените ѝ права и пълномощия встъпва в непреодолимо противоречие с многовековната канонична традиция, върху която се гради битието на Руската православна църква и другите Поместни църкви. Съборът призна, че всички тези въпроси могат да получат окончателно решение само на Вселенски събор на Православната Църква, а дотогава призова Константинополската църква да проявява сдържаност и да се въздържа от крачки, способни да разрушат православното единство. Това важи с особена сила за опитите за преразглеждане на каноничните предели на Поместните православни църкви.

Понастоящем към претенциите на Константинопол, посочени от Архиерейския събор през 2008 г., се добавиха нови. В частност, а) Константинополският Патриарх твърди, че има правата на върховна апелативна инстанция по отношение на съдебните решения, вземани във всяка друга Поместна православна църква; б) Константинополският Патриарх смята, че има правото да се меси във вътрешните дела на всяка Поместна православна църква в случай, че сметне това за необходимо; в) Константинополският Патриарх заявява, че може да отменя каноничните запрещения, наложени от другите Поместни църкви и да «възстановява в техния сан» лица, изгубили архиерейско достойнство поради изпадане в разкол; г) нещо повече, дори лица, които никога не са имали канонична архиерейска хиротония (например, ръкоположени от низвергнат епископ и бивш дякон, представящ се за епископ), биват «възстановявани» в техния сан с решение на Константинополския Патриарх; д) Константинополският Патриарх смята, че може да приема под своя омофор клирици от всички епархии на всички Поместни църкви без отпустителни писма; е) Константинополският Патриарх си приписва изключителното право да свиква всеправославни събори и други значими всеправославни мероприятия; ж) и най-сетне, въпреки достигнатия по време на подготовката за Светия и Велик събор на Православната Църква междуправославен консенсус, според който една или друга Поместна църква може да добие автокефалия само със съгласието на всички общопризнати Поместни църкви, Константинополският Патриарх си присвои едноличното право да прогласява автокефалията на нови Поместни църкви, в това число и на такива, които не влизат в юрисдикцията на Константинополската църква, без съгласието на Предстоятелите и съборите на останалите Поместни православни църкви. При това самото понятие «автокефалия» се тълкува по начин, фактически означаващ, че автокефалната църква трябва да се подчинява на Константинополската патриаршия.

Изброените отклонения от православната еклисиология, преминавайки от теория към практика, доведоха до дълбока криза световното Православие. Непосредствена причина за кризата стана нахлуването на Константинополската патриаршия в Украйна. Това антиканонично и престъпно действие, отговорността за което носи лично Константинополският Патриарх Вартоломей, получи полагаемата му се оценка в изявленията на Светия Синод на Руската православна църква от 14 септември и 15 октомври 2018 г., от 26 февруари 2019 г., а също и в постановленията на Светия Синод от 28 декември 2018 г. (протокол № 98) и 4 април 2019 г. (протокол № 21).

Последвалата на 20-24 август 2021 г. визита на Патриарх Вартоломей в Киев получи канонична оценка от Светия Синод на Руската православна църква на заседанието му от 23-24 септември 2021 г.: «Да се признае появата на Константинополския Патриарх Вартоломей с придружаващите го лица в Киев без покана от Патриарха на Москва и цяла Русия, митрополита на Киев и цяла Украйна Онуфрий и законните йерарси на Украинската православна църква за грубо нарушение

на каноните и в частност на 3 правило на Сердикийския събор и 13 правило на Антиохийския събор» (протокол № 60). Сред неотдавнашните антиканонични визити на Патриарх Вартоломей трябва да се посочи също и посещението му в Литва на 20-23 март и в Естония на 16-20 юни 2023 г.

Опитите на Константинопол да убеди всички Поместни православни църкви в правотата на извършените от него действия не донесоха резултат.

А при това Константинополският Патриарх Вартоломей вече е анонсирал нови антиканонични действия. В частност, на 21 март 2023 г. по време на срещата си с министър-председателя на Литовската република във Вилнюс той заяви: «Днес пред нас се открива нова перспектива, а също и възможност за съвместна работа по създаване на екзархия на Вселенската патриаршия в Литва»**[1]**. По този начин се готви поредно нахлуване на каноничната територия на Руската православна църква.

Понеже беззаконните действия на Константинопол продължават, а идеите, изопачаващи православното учение за Църквата, получават по-нататъшно развитие, смятаме за свой дълг да напомним на нашето паство основните принципи, върху които в течение на векове се е градила православната еклисиология, и да засвидетелстваме пред цялата православна Пълнота нашата вярност към тези непоклатими принципи. Именно нарушаването им от страна на Константинополския Патриарх Вартоломей доведе до разкол световното Православие.

1. Претенциите на Константинополския Патриарх за първенство по власт над Вселенската Църква

Църквата е учредена на земята от Самия Господ Иисус Христос. Тя е събрание на вярващите в Христа, към което Сам Той призовава всеки човек. Църквата не е обикновена човешка общност, в нея присъства и действа Светият Дух.

Църквата е богочовешки организъм, мистично Тяло Христово, както казва за това апостол Павел: «Благословен да бъде Бог и Отец на Господа нашего Иисуса Христа, Който ни благослови в Христа с всяко духовно благословение от небесата...и покори всичко под нозете Му и Го постави над всичко Глава на църквата, която е Негово тяло, пълнота на Тогова, Който изпълня всичко във всичко» (Еф. 1:3, 22-23). Образът на тялото ни посочва единството на всички членове на Църквата под един Глава — Господ Иисус Христос (вж. Кол. 1:18).

Целта на Църквата е спасението на хората и целия свят. Спасение може да бъде постигнато само в Църквата Христова. Както казва свещеномъченик Киприян Картагенски, «не може да има Бога за Отец онзи, комуто Църквата не е майка»**[2]**.

Символът на вярата посочва четири съществени свойства на Църквата: единство, святост, съборност и апостолство.

Църквата е една, защото Бог е един. Църквата е единствена и единна, защото тя обединява вярващите с единството на вярата, Кръщението, дара на Светия Дух и евхаристийното приобщаване към Господ Иисус Христос. Църквата е неделима: «гдето е Христос, там е и Църквата»**[3]**, «гдето е Светият Дух, там е и Църквата»**[4]**.

Църквата е свята, защото свят е нейният Глава — Иисус Христос. Членовете на Църквата се приобщават към Неговата святост.

Църквата е съборна (католична), защото е разпространена по целия свят, отворена за всички вярващи независимо от времето, мястото, произхода и социалното положение на желаещите да встъпят в нея. Съборността на Църквата се отразява и в общението на Поместните църкви, образуващи Вселенската Църква. Епископите на Поместните църкви, въпреки разликата в заеманите от тях постове, са равни помежду си като притежатели на една и съща степен на свещенство. Тъй като всеки епископ е получил от Светия Дух еднаква с другите епископи благодат, то и достойнството на всички епископи е еднакво: «Епископът на първия престол да не се нарича екзарх на свещениците или върховен свещеник» (48 правило на Картагенския събор). Да се приписва на някой епископ особена значимост в сакраментално или богословско отношение би било изопачаване на съборността.

Свойството съборност не изключва служението на първенството. В документа «Позиция на Московската патриаршия по въпроса за първенството във Вселенската Църква», прието от Светия Синод на Руската православна църква през 2013 г., се отбелязва, че «в Светата Христова Църква първенството във всичко принадлежи на нейния Глава — нашия Господ и Спасител Иисус Христос, Син Божи и Син Човечески». В документа се констатира, че подмяната на традиционното и канонически оправдано първенство по чест на Константинополската патриаршия с уж полагащото му се първенство по власт е базирано върху неправомерен пренос на властовите пълномощия от ниво епископия на ниво Вселенска Църква въпреки факта, че на различните нива на църковното битие първенството има различна природа и различни източници. Тези нива са: а) епископията (епархията), б) автокефалната Поместна църква и в) Вселенската Църква.

На ниво епархия първенството принадлежи на епископа. Източник на първенството на епископа в неговата епархия е апостолската приемственост, давана чрез хиротонията. В своята църковна област епископът притежава цялата власт — сакраментална, административна и учителна.

На ниво автокефална Поместна църква първенството принадлежи на епископа, избран за Предстоятел на Поместната църква от събора на нейните епископи. Източник на първенството на ниво автокефална Църква е съборът (или синодът) на епископите, който притежава пълнотата на църковната власт и избира първенствуващия епископ. Предстоятелят на автокефалната Поместна църква е пръв сред равни, за което говори 34 Апостолско правило: «Епископите на всеки народ трябва да познават първия от тях, да го признават за свой глава и да не вършат нищо надвишаващо тяхната власт без негово съгласие: всеки, прочее, да върши само онова, което засяга неговата епархия и местата, спадащи към нея. Ала и първият нищо да не върши без съгласието на всички. Защото така ще има единомислие и ще се прослави Бог в Господа Светаго Духа, Отец и Син и Дух Светий». Пълномощията на Предстоятеля се определят от събора (Синода) и се фиксират в съборно приетия устав. Предстоятелят на автокефалната Поместна църква не притежава еднолична власт в нея, а я управлява съборно — в съработничество с другите епископи.

На ниво Вселенска Църква като съюз на автокефалните Поместни църкви първенството се определя в съответствие с традицията на свещените диптихи и е първенство по чест. Източник на първенството по чест на ниво Вселенска Църква е каноничното предание на Църквата, фиксирано в свещените диптихи и признавано от всички автокефални Поместни църкви. Каноничните правила, на които се основават свещените диптихи, не предоставят на епископа, който е пръв по чест, никакви властови пълномощия в общоцърковен мащаб**[5]**.

В течение на много векове това разбиране е било защитавано и от самите Константинополски Патриарси, в частност когато те са оспорвали претенциите на Папата за вселенска юрисдикция. В момента обаче един от водещите богослови на Константинополската патриаршия твърди: «Феноменът на антипапизма, разбиран като отрицание на първия във Вселенската Църква… е, собствено казано, еретически… Фактът, че Православните църкви днес отказват да признават помежду си каквото и да е първенство, подобно на римското, е главният им проблем в диалога им с Рим»**[6]**.

Понастоящем в Константинополската патриаршия е разработено и се осъществява на дело ново разбиране за първенството на ниво Вселенска Църква. Константинополският Патриарх е представян не като «пръв сред равни», а като «пръв без равни»**[7]**. Неговото първенство във Вселенската Църква се уподобява на първенството на Бога Отца в Светата Троица**[8]**. Той уж е «духовен отец на всички хора, независимо от това дали те разбират това или не»**[9]**. Другите Поместни църкви се намират в лоното на едната Църква благодарение на общението си с Константинопол**[10]**. Особените пълномощия на Константинополския Патриарх се определят като произтичащи от някакви никому неизвестни досега привилегии, получени едва ли не от самите апостоли**[11]**. Правото да се изказва от името на цялата православна пълнота се представя като

нещо автоматично произтичащо от сана на Константинополския Патриарх, а не като нещо, което той получава от Православните църкви по силата на общоправославния консенсус**[12]**.

В официалните речи на сегашния Предстоятел на Константинополската патриаршия тази Поместна църква фактически се отъждествява с Вселенското Православие. Говорейки във Вилнюс на 22 март 2023 г., Патриарх Вартоломей заяви: «Ще бъде ли Православието и занапред водено от своя източник и защитник, своя традиционен и исторически център, Вселенската Константинополска патриаршия? Това е съществения въпрос, определящ характера, идентичността и съществуването на Православието»**[13]**.

Патриарх Вартоломей твърди, че «за Православието Вселенската патриаршия е квасът, който "заквася цялото тесто" (Гал. 5:9) на Църквата и историята»; Константинополската патриаршия «е истинският църковен етос на Православието: "В началото беше Словото… В Него имаше живот и животът беше светлината на човеците" (Ин. 1:1,4). Началото на Православната Църква е Вселенската патриаршия, "в това е животът и животът е светлината на Църквите"»**[14]**. Цитирайки изказването на покойния митрополит Гортински и Аркадийски Кирил, според когото «Православието не може да съществува без Вселенската патриаршия», Патриарх Вартоломей заявява, че «всеки от нас трябва да бъде още по-крепко съединен с Първия измежду нас, за да пие от пълноводния източник, чийто извор е нашата благочестива нация и непорочната ни вяра». Твърди се, че «Вселенската патриаршия носи отговорност за това нещата да бъдат в църковен и каноничен ред, защото само той притежава каноничната привилегия, а също и молитвата и благословението на Църквата и Вселенските събори да изпълнява този върховен и изключителен дълг като грижлива майка и родителка на църквите. Ако Вселенската патриаршия се откаже от своите задължения и напусне междуправославната сцена, Поместните църкви ще станат "като овци, които нямат пастир" (Мт. 9:36), разпиляващи силите си в църковни инициативи, в които смирението на вярата се смесва с високомерието на властта»**[15]**.

Според мнението на Патриарх Вартоломей учението за равенството на православните Предстоятели е изопачаване на православната еклисиология, от което той е длъжен да предпази епископите на Константинополската църква: «Без признаване на жертвената, кенотична и с нищо незаменима отговорност на Константинополския Патриарх сред православните, еклисиологията в никакъв случай не може да бъде здрава и по никакъв начин не отговаря на начина на мислене и етоса на предхождащите ни отци, както на тукашните, така и на тези по други места. Ти обаче служѝ на истинската и неизменна еклисиология, далечна от печалното изопачение, според което всички сме равни, а първият, Константинополският, съществува просто "чести ради". Да, равни сме, имаме един и същи архиерейски сан, но въз основа на каноните и многовековното предание ние сме получили други привилегии с ключово значение и уникални по характер, от които в никакъв случай не възнамеряваме да се отказваме»**[16]**.

Патриарх Вартоломей открито заявява, че Константинополските Предстоятели притежават изключителното право да се месят по собствена инициатива във вътрешните дела на всяка Поместна църква по всеки въпрос, самостоятелно да оценяват, отменят или преразглеждат решенията на Предстоятелите на автокефалните църкви, ако те бъдат признати от Константинопол за «недостатъчни»: «Великата църква Христова, когато става дума не само за догмите, свещените традиции, каноничните църковни положения или общите въпроси, засягащи цялото тяло на Църквата, но и за всички относително важни отделни въпроси, интересуващи една или друга Поместна църква, никога и никъде не се е бавела и не е отказвала с правото си на настойник своите грижи и подкрепа, понякога по собствена инициатива и от чувство за дълг, а понякога и по молба на заинтересуваните страни, давайки своя ефикасен принос като арбитър за решаване на възникващите между светите Божии църкви спорове, за изглаждане на разногласията между пастирите и паството, за избавяне от допълнителни трудности и връщане на църковните работи в канонично русло, за засилване на понякога недостатъчните действия на духовните ръководители на отделните църкви, за подкрепа за слабите, колебаещите се и станалите жертва на интриги в Православието, за предотвратяване, накратко казано, на всички морални и материални опасности, заплашващи добруването на светейшите църкви»**[17]**.

Всеки разрив в общението между Константинополската патриаршия и някоя Поместна църква е представян като отпадане на последната от Православието: «Онзи, който заплашва да прекрати евхаристийното общение с Вселенската патриаршия, с това наврежда на самия себе си, откъсвайки се от ствола на дървото на Православната Църква»**[18]**.

Присвоявайки си изключителни пълномощия в Православната Църква, Константинополската патриаршия не се смята за обвързана дори с решенията на свиканите от самата нея събори. Например, през 2018 г. Синодът на Константинополската патриаршия излезе с решение, че е допустим втори брак за свещенослужителите при определени условия. Това определение влиза в директно противоречие с документа «Тайнството Брак и препятствията пред него», приет на Критския събор, чиито решения Константинополската патриаршия обяви за задължителни дори за онези Поместни църкви, които отказаха да участват в него.

Това разбиране на първенството във Вселенската Църква и мястото на Константинополския Патриарх в семейството на Поместните православни църкви влиза в радикално противоречие с православното църковно Предание и се отхвърля категорично от Руската православна църква, която остава вярна на буквата и духа на църковните канони.

Светоотеческата традиция и православното учение за Църквата утвърждават равенството на Предстоятелите на светите Божии църкви и не обличат първия измежду тях с каквито и да е

властови пълномощия. Освен всички други, за това са свидетелствали в течение на много векове светейшите Източни Патриарси, в това число и Константинополските.

Константинополският Патриарх Йоан X Каматир (1198-1206) в посланието си до Папа Инокентий настоява, че Римската църква не може да бъде майка на останалите църкви, защото «има пет велики църкви, почетени с патриаршеско достойнство, и тя [Римската църква] е първа измежду равночестни сестри»; «по отношение на тези велики престоли смятаме, че Римската църква е първа по ред и се почита само по силата на това си достойнство, бидейки първа сред другите църкви като сред сестри равночестни и равноотечески, породени от единия Небесен Отец, "от Когото се именува всяко отечество на небесата и на земята" (Еф. 3:15), а на това, че тя е учителка и майка на другите [църкви], ние по никакъв начин не сме научени»**[19]**.

Изповеданието на вярата от 1623 г. на Александрийския Патриарх Митрофан Критопул, подписано също и от Константинополския Патриарх Йеремия III, Антиохийския Атанасий V, Йерусалимския Хрисант и неколцина архиереи на Константинополската църква, определя: «Между четиримата Патриарси съществува равенство, каквото наистина подобава на християнски пастири. Никой от тях не се превъзнася над другите, и никой от тях ни най-малко не се смята за достоен да се нарича глава на Съборната Църква… Такъв глава на Съборната Църква е Господ Иисус Христос, Който е глава на всички, от Когото цялото тяло се съзижда (Еф. 4:15-16)… Знаейки това, светейшите и блаженейши четирима Патриарси на Съборната Църква, приемници на Апостолите и застъпници на истината, не искат изобщо никого да наричат глава, задоволявайки се с речения обожен и всемогъщ Глава, седящ отдясно на Отца и наглеждащ всички. А самите те се отнасят един към друг във всичко като равночестни. Освен катедрата, между тях няма никаква друга разлика. Председателствува Константинополският, подир него е Александрийският, след туй Антиохийският, до него Йерусалимският»**[20]**.

Отказвайки поканата на Папата да участва в I Ватикански събор, Константинополският Патриарх Григорий VI през 1868 г. пише: «Ние… не можем да приемем, че в цялата Църква Христова има някакъв друг началствуващ епископ и глава, освен Господа, че има някакъв Патриарх… говорещ ex cathedra и стоящ по-горе от Вселенските събори… или че Апостолите не са били равни, оскърбявайки с това Светия Дух, еднакво просветил всички, или че един или друг Патриарх или Папа са имали старшинство, получено не от събор, не от хората, а по божествено, както вие твърдите, право»**[21]**.

През 1894 г. Константинополският Патриарх Антим VII в посланието си до Папа Лъв XIII също подчертава равенството на Предстоятелите и Поместните църкви: «Божествените отци, почитайки епископа на Рим само като епископ на царския град на империята, му предоставиха почетната привилегия на председателството и гледаха на него просто като на пръв измежду другите

епископи, сиреч като на пръв сред равни, каквато привилегия дадоха после и на епископа на град Константинопол, когато този град стана престолен в Римската империя… Всяка отделна автокефална църква на Изток и на Запад беше изцяло независима и самоуправляема по времето на седемте Вселенски събори… а Римският епископ нямаше право да се меси, бидейки и сам подчинен на съборните постановления»**[22]**.

Историята на Църквата познава немалко случаи, когато Константинополският архиерей е изпадал в ерес или разкол. Например, Константинополският епископ Евсевий е бил арианин, а Македоний — духоборец. Константинополският епископ Несторий е бил ересиарх, за което е низвергнат и отлъчен от Църквата на III Вселенски събор. Константинополските Патриарси Сергий I, Пир, Павел II, Петър са били монотелити, а Патриарсите Анастасий, Константин II, Никита I, Теодот Каситера, Антоний I Касимата, Йоан VII Граматик — иконоборци. Патриарсите Митрофан II и Григорий III Мама са били в уния с Рим.

Принадлежността към Православната Църква се определя не от наличието или липсата на общение с Константинополския Патриарх, а от твърдото придържане към догматичното и каноничното предание. А в онези случи, когато самият Константинополски Патриарх изпада в ерес или разкол, както се е случвало неведнъж в историята, извън общение с Православната Църква се оказва самият той, а не онези, които в името на истината и каноните се оказват принудени да прекъснат с него църковно общение. В частност, когато Константинополският Патриарх е бил в уния с Рим, другите Поместни църкви са продължавали да пазят твърдо православната вяра. И пълнотата на благодатта при тях не е намаляла от това, че те временно са се оказали извън общение с Константинополския Патриарх.

В Православната Църква не може да има Предстоятел, притежаващ по-специални привилегии в сравнение с другите Предстоятели. Глава на Вселенската Църква е Господ Иисус Христос («Той е Глава на тялото, сиреч на Църквата» — Кол. 1:18), а не Вселенският Патриарх**[23]**. Намесата на една Поместна църква в работите на друга е недопустимо. Първенството на Константинополския Патриарх сред Предстоятелите на Поместните православни църкви е първенство по чест, а не по власт. То не му предоставя никакви специални привилегии с изключение на онези, които той може да добие по силата на консенсуса на Поместните православни църкви, както се случи по време на подготовката за Светия и Велик събор на Православната Църква, когато по общо съгласие на църквите функциите на координатор на процеса пое Константинополският Патриарх.

Понастоящем поради присъединяването на Константинополския Патриарх към разкола Руската православна църква вече не може да му признава това почетно първенство. Както отбеляза Светият Синод на РПЦ в изявлението си от 15 октомври 2018 г., влизането в общение с изпаднали в разкол, а още повече с отлъчени от Църквата, е равносилно на изпадане в разкол и се осъжда

сурово от каноните на Светата Църква: «Ако се окаже, че някой епископ, презвитер или дякон или който и да е от клира общува с отлъчени от общение, нека бъде и сам извън общение като такъв, който произвежда безчинство в църковния ред» (2 правило на Антиохийския събор; срв. Апостолски правила 10, 11).

В определението си от 23-24 септември 2021 г. Светият Синод отбеляза, че, «подкрепяйки разкола в Украйна, Патриарх Вартоломей изгуби доверието на милиони вярващи», и подчерта, че «след като мнозинството от православните християни по света не са в църковно общение с него, той вече няма правото да се изказва от името на цялото световно Православие и да се представя за негов лидер»**[24]**.

2. Претенциите на Константинополската патриаршия да бъде върховна апелативна инстанция във Вселенската Църква

Грубо нарушение на каноничния ред, съществуващ в Православната Църква, е претенцията за някакви си уж «канонични привилегии на Константинополския Патриарх да приема апелативни жалби от архиереите и клириците от всички автокефални църкви»**[25]**. Тази претенция Константинопол основава върху 9 правило на IV Вселенски събор**[26]**, което нарежда на жалбоподателите срещу «областния митрополит» да се обръщат «или към екзарха на диоцеза, или към престола на царския град Константинопол».

Това правило обаче важи не за всички Поместни църкви, а само за Константинополската църква, и действа само в нейните рамки. За това говори авторитетният византийски тълкувател на каноните Йоан Зонара, който ясно посочва, че «не над всички митрополити без изключение е поставен за съдия Константинополският Патриарх, а само над подчинените нему. Защото той не може да извика на съд митрополитите на Сирия, или Палестина и Финикия, или Египет против волята им; напротив, митрополитите на Сирия са подсъдни на Антиохийския Патриарх, палестинските – на Йерусалимския Патриарх, а египетските следва да се съдят пред Александрийския Патриарх, от които те приемат своето ръкоположение и на които са подвластни»**[27]**.

Преп. Никодим Светогорец в своя «Пидалион», който е авторитетен източник на църковно-каноничното право на Константинополската църква, също отбелязва, че «Константинополският Предстоятел няма право да действа в диоцезите и областите на другите Патриарси, и това правило не му дава правото да приема апелативни жалби по всяко дело във Вселенската Църква». Изброявайки цял ред аргументи в полза на това тълкуване, преп. Никодим стига до заключението: «Понастоящем… Константинополският Предстоятел е първият, единствен и последен съдия на подчинените му митрополити, но не и на онези, които се подчиняват на другите

Патриарси»**[28]**.

В различни епохи е имало случаи, когато Предстоятелите на други Поместни църкви са се обръщали към Константинополския Патриарх с молба за помощ. Такава една практика е отразена в частност и в «Окръжното послание на Едната Света Съборна и Апостолска Църква до всички православни християни» (1848), където се казва: «Патриарсите на Александрия, Антиохия и Йерусалим в случай на дела необикновени и объркани пишат до Патриарха на Константинопол, понеже тоя град е столица на самодържците и при това има преимущество, предоставено му от съборите. Ако с неговото братско съдействие се поправи онуй, що се нуждае от поправяне, добре; ако ли не, въпросът се предава на правителството по надлежния ред. Ала туй братско съдействие в християнската вяра не става за сметка на свободата на Божиите църкви»**[29]**.

Тук обаче, първо, се говори за конкретни Поместни църкви — Александрийската, Антиохийската и Йерусалимската, а не изобщо за всички съществували някога и съществуващи днес църкви. Второ, става дума за дела «необикновени и объркани», които се предават в ръцете на Константинополския Патриарх от Предстоятелите на тези църкви по тяхна собствена инициатива, когато самите те не могат да решат тези въпроси. Трето, в текста ясно е казано, че участието на Константинопол в решаването на подобни въпроси не бива да става в ущърб на свободата на Поместните църкви. Четвърто, никъде в този текст не се казва, че епископите или клириците на една или друга Поместна църква могат, игнорирайки своя Предстоятел или висшата съборна власт на собствената си църква, да се обръщат с жалби до Константинополския Патриарх. Практиката на обръщане при сложни и объркани дела към Патриарха на Константинопол се мотивира с това, че «тоя град е столица на самодържците», какъвто той, както знаем всички, отдавна вече не е. Очевидно е, че съответните пълномощия на Константинополската катедра не са могли да се разпростират отвъд границите на територията, подвластна ва въпросните самодържци: през 1848 г. такъв самодържец е бил султанът, и затова в това място става дума само за Поместните църкви, разположени в пределите на Османската империя.

В най-новата история е имало случаи, когато по собствена инициатива една или друга Поместна църква в лицето на своя Предстоятел и синод се е обръщала за помощ към Константинопол, ако не е могла да реши самостоятелно възникналия проблем. В такива случаи Константинополският Патриарх е действал не като висша апелативна инстанция, а като координатор на помощта, оказвана на страдащата църква от другите Поместни православни църкви.

Като пример за такова общоправославно действие, осъществено при координиращата роля на Константинополската патриаршия, може да послужи един от етапите на излекуването на разкола в Българската православна църква. През 1998 г. по молба на Българския Патриарх Максим Константинополският Патриарх Вартоломей председателстваше свиканията в София Свети велик и

разширен събор, в чиято работа от 30 септември до 1 октомври 1998 г. участваха Предстоятелите и представителите на тринадесет Поместни православни църкви. Съборът прие покаянието на редица изпаднали в разкол архиереи**[30]**, клирици, монаси и миряни, като ги възвърна в лоното на каноничната Българска православна църква**[31]**.

Години по-късно Патриарх Вартоломей заяви претенции за «излекуване на украинския разкол», но действаше вече по съвсем друг начин. Ако в първия случай към Константинопол се обърна ръководството на Българската църква, то сега нито свещеноначалието на Руската православна църква, нито свещеноначалието на самоуправляващата се Украинска православна църква не са се обръщали към Константинопол. Към Патриарх Вартоломей се обърна светската власт на украинската държава и две групи разколници, игнорирайки каноничната Украинска православна църква. И решението на Константинопол да «възстанови в сана му» отлъчения от Църквата бивш митрополит Киевски Филарет Денисенко бе взето в нарушение на църковните канони.

Нека напомним, че на 26 август 1992 г. в отговор на известието за низвергване на бившия Киевски митрополит Филарет Константинополският Патриарх Вартоломей писа на Патриарха Московски и на цяла Русия Алексий II: «Нашата света велика Христова църква, признавайки пълнотата на изключителната компетенция по този въпрос на вашата светейша Руска църква, приема решеното от [вашия] Синод за това нещо». Отговорът на Патриарх Вартоломей от 7 април 1997 г. на съобщението за анатемата срещу Денисенко гласи: «След като бяхме уведомени за това решение, ние съобщихме за него на йерархията на нашия Вселенски престол и я помолихме да няма занапред никакво църковно общение със споменатите лица». Ето защо дори ако Константинополската патриаршия наистина имаше право да приема апелативни жалби от другите Поместни православни църкви, то и в този случай Константинополският Патриарх в съответствие с каноните**[32]** не би могъл да приеме отново апелативна жалба от бившия митрополит Филарет Денисенко, след като вече е признал пълнотата на изключителната компетенция на Руската православна църква по неговото дело и е изразил съгласие с определението на нейния Архиерейски събор без каквито и да е предложения за преразглеждането му. Впрочем, всяка апелативна жалба от страна на Филарет е по начало нищожна, дори само защото той, бидейки осъден, не престана да извършва богослужения и хиротонии, изгубвайки с това съгласно каноните**[33]** право на преразглеждане на своето дело.

Извършеното от Константинополската патриаршия едностранно, без съд и разглеждане на делото по същество «възстановяване в сана» на бившия митрополит Филарет Денисенко е нищожно в светлината на светите канони — в частност на 15 правило на Антиохийския събор, 105 (118) правило на Картагенския събор и каноничното послание на Картагенския събор до Папа Целестин**[34]**.

Извършените в Константинопол през октомври 2018 г. действия не могат дори формално да се смятат за апелативен съд: не се извърши не само проучване на издадените за Филарет Денисенко и Макарий Малетич църковно-съдебни решения, но дори и елементарно запознанство с биографиите на тези лица. В частност, Патриарх Вартоломей заяви за получените от него апелативни жалби «от някога Киевския господин Филарет, а също и… от някога Лвовския господин Макарий»**[35]**, въпреки че към момента на изпадане в разкол Николай Малетич беше женен протойерей.

Стремейки се да разшири сферата на мнимите си права и да създаде нови прецеденти, Светият Синод на Константинополската патриаршия на 17 февруари 2023 г. «отмени» утвърдените по надлежен ред решения на църковния съд на Вилнюска епархия за лишаването на петима свещенослужители от свещен сан за извършените от тях канонични престъпления и, следвайки препоръката на Патриарх Вартоломей, ги «възстанови» в бившите им църковни степени. При това, въпреки уверенията за «внимателно проучване на разглежданите дела», Светият Синод на Константинополската патриаршия не разполагаше с материалите на съдебните дела и се основаваше изключително върху личните заявления на въпросните клирици, отразяващи само техните собствени мнения и интереси**[36]**. На 27 юни 2023 г. по подобен начин, без проучване на съдебните материали, въз основата на лично заявление беше «възстановен» в сана си клирик от Московска епархия, въпреки че започнатият от епархийския църковен съд процес на лишаването му от сан не беше завършен (към момента, в който въпросът бе разгледан в Константинопол, присъдата все още не бе утвърдена от Патриарха на Москва и цяла Русия)**[37]**.

Разширявайки противоправната си дейност, Светият Синод на Константинополската патриаршия на 25-26 април 2023 г. разгледа апелативните жалби на двама клирици на Православната църква в Америка, запретени от църковния съд на своята Поместна църква заради извършени от тях канонични престъпления.

Създава се една твърде опасна ситуация, когато всеки клирик, нарушил светите канони и лишен от сан в своята Поместна църква, може да подаде обжалване до Константинопол и да получи «възстановяване в сана си». Нещо повече, от такива клирици може да бъде създадена структура на Константинополската патриаршия на каноничната територия на друга Поместна църква.

3. «Възстановяване в сана» на разколници, които не притежават канонично ръкоположение или са изгубили сана си поради изпадане в разкол

Несъмнено нарушение на светите канони и отстъпление от вековната църковна практика е «възстановяването в сана им» на украинските разколници, извършено от Константинополската патриаршия.

С решение на Светия Синод на Константинополската патриаршия от 11 октомври 2018 г. «йерарсите» и «клириците» на две разколнически структури в Украйна — УПЦ-КП и УАПЦ — бяха приети в църковно общение «с техните санове», без проучване на обстоятелствата на тяхното осъждане и на въпроса дали изобщо притежават хиротония.

Това решение беше взето въпреки факта, че разколниците не извършиха покаяние и не се върнаха в лоното на Украинската православна църква, от която бяха отпаднали и против която продължават да враждуват. Така бе погазено най-важното условие за приемане на разколници в Църквата: че те трябва да се покаят и да се върнат в лоното на онази Поместна църква, от която са се отцепили. А всъщност именно при това условие Светата Църква е изцерявала разколите както в древността, така и в най-ново време, както се потвърждава от много примери.

В частност, разглеждането на проблема с мелитианския разкол на I Вселенски събор е протичало при непосредственото участие на Александрийската църква, в рамките на която е възникнал той и която е страдала от него. Александрийският епископ Александър, както е казано в съборните документи, «бе главен деятел и участник във всичко, което се вършеше на събора». Характерно е, че ръкоположените от разколници епископи, връщайки се в Църквата, са били утвърждавани с едно по-сакраментално ръкоположение (μυστικωτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας) и са били поставени в подчинено положение спрямо каноничните епископи по места: било им наредено «да не вършат изобщо нищо без съгласието на епископите на католичната и апостолска църква, намиращи се под управлението на [Александрийския епископ] Александър».

По подобен начин действал I Вселенски събор и спрямо новацианския разкол. Съгласно неговото 8 правило епископите-новациани били длъжни «писмено да изповядат», че ще следват във всичко определенията на Съборната Църква. След това над тях била извършена хиротесия (ὥστε χειροθετουμένους αὐτούς) и те се присъединили към Църквата по същия начин като мелитианите – като били поставени в зависимо положение спрямо местните канонични епископи.

Седмият Вселенски събор, който се занимал с въпроса за възвръщането на епископите-иконоборци в Църквата, поискал от тях писмено покаяние, което те и направили. При това делото на всеки епископ-иконоборец било разглеждано от отците на събора поотделно, както свидетелствуват съборните актове, а най-ревностните иконоборци, какъвто бил например Неокесарийският митрополит Григорий, били подложени на особено строг разпит и били викани на заседанията на събора няколко пъти.

В най-новата църковна история същият принцип беше приложен на събора на Предстоятелите и представителите на Поместните православни църкви в София през 1998 г.: разколническите епископи бяха приети в общение едва след се покаяха публично и заявиха готовност да се

възвърнат в лоното на каноничната Българска православна църква.

Разколниците в Украйна не се покаяха и не се възсъединиха с Украинската православна църква и нейния Предстоятел Блаженейшия митрополит на Киев и цяла Украйна Онуфрий. Решението на Светия Синод на Константинополската патриаршия за приемането на тези хора в църковно общение свидетелствува за отстъпление от дълбоко вкорененатa в православното вероучение вековна практика, което от своя страна води до изкривявания в разбирането на природата и устройството на самата Църква.

Цялата тежест на антиканоничния акт на Константинополската патриаршия се засилва и от това, че всички без изключение разколнически «епископи» и редови «клирици» бяха «възстановени» в сановете им с волево решение на Константинополския Синод без проучване на апостолската приемственост на техните хиротонии. А при това в много случаи хиротониите на украинските разколници дори при крайно снизхождение (икономия) не могат да се признаят за действителни.

Йерархията на т.нар. «Украинска автокефална православна църква» (УАПЦ) е основана от бившия дякон на Тулска епархия Виктор Чекалин (низвергнат през 1983 г.) и от бившия епископ Житомирски и Овручки Йоан Боднарчук (низвергнат през 1989 г.), които през 1990 г. «ръкоположиха» първите епископи на УАПЦ. При това Виктор Чекалин, който се представяше за «епископ Яснополянски Викентий», никога и никъде (дори в неканоничните образувания) не е получавал не само епископска, но дори и презвитерска «хиротония».

«Хиротониите» на повечето действащи «епископи» на УАПЦ, които се вляха в пълен състав в т.нар. «Православна църква на Украйна», възхождат към същите тези двама лица. В частност, «Галишкият митрополит» Андрей Абрамчук, съслужил на Патриарх Вартоломей в киевския катедрален храм «Св. Георги» на 6 януари 2021 г., е «ръкоположен» с участието на Виктор Чекалин. От «Чекалиновата» йерархия е получил епископската си «хиротония» и бившият глава на УАПЦ Макарий Малетич, който се самонаричаше «митрополит на Киев и цяла Украйна».

Т. нар. «Украинска православна църква – Киевска патриаршия» бе създадена в резултат на състоялото се на 25 юни 1992 г. преминаване към УАПЦ на бившия Киевски митрополит Филарет Денисенко, който две седмици преди това беше низвергнат от Архиерейския събор на Руската православна църква по цял ред обвинения, а още по-рано бе запретен в свещенослужение от Архиерейския събор на Украинската православна църква на 27-28 май 1992 г.

След като се присъедини към разколническата УАПЦ, бившият митрополит Филарет дълго време съслужеше с йерарси с «Чекалинови» хиротонии, сиреч с хора, които никога не са имали архиерейска хиротония. Въпреки опитите на бившия митрополит Филарет да «преръкоположи»

тайно йерарсите на УАПЦ с помощта на последвалите го в разкола бивш викарен епископ Иаков Панчук и бивш Лвовски епископ Андрей Горак, също така лишени от свещен сан, мнозина йерарси на тази структура се отказаха от «повторно ръкоположение». След като през 1993 г. украинските разколници се разпаднаха на две неканонични структури, «Чекалиновият» епископат на УАПЦ неведнъж преминаваше към УПЦ-КП и обратно, нееднократно участвайки в извършването на «архиерейски хиротонии». Ето защо дори съществуването на формални признаци на апостолска приемственост в «хиротониите» на УПЦ-КП не може да бъде признато без внимателно проучване.

Обстоятелствата на легализацията на украинския разкол потвърждават, че с никакво проучване на хиротониите на украинските разколници Фенер не се е занимавал изобщо. Това се потвърждава от споменатото по-горе «възстановяване» на главата на УАПЦ Макарий Малетич като «бивш митрополит Лвовски», въпреки че никой не го е лишил и не е могъл да го лиши от този сан просто поради факта, че той се е присъединил към УАПЦ, бидейки само протойерей (впоследствие низвергнат), а архиерейската си «хиротония» и сана «епископ Лвовски» е получил вече в разкола. Нещо повече, в резултат на автоматичното приемане «със сановете им» на всички лица, които влизаха към този момент в състава на неканоничните УАПЦ и УПЦ-КП, Константинопол призна сана «митрополит Корсунски» на живеещия в Париж Михаил Лярош**[38]**, който стана «йерарх» на новосъздадената «Православна църква на Украйна». А при това приемствеността на архиерейската «хиротония» на този човек възхожда към гръцките разколници-старостилци.

Противоправните действия на Константинополския Патриарх по «възстановяване в сана им» на лица, които никога не са имали такъв, получиха полагаемата им се канонична оценка от цял ред Поместни православни църкви. По думите на светейшия Сръбски Патриарх Порфирий «Църквата си е Църква, а незаконната парасинагога може да стане църква само като мине през покаяние и канонична процедура, а не с нечие драсване на перото»**[39]**. «Отстъпилите от Църквата и при това не притежаващи свещеническо ръкоположение лица не могат да бъдат здрав църковен организъм»**[40]**, заяви Архиерейският събор на Полската православна църква.

Както справедливо отбеляза блаженейшият Албански архиепископ Анастасий в писмото си до Константинополския Патриарх Вартоломей от 21 март 2019 г., «излекуването на мелитианския разкол и извършеното по икономия приемане на лицата, ръкоположени от Мелитий, е включвало следните етапи: 1) покаяние; 2) възлагане на ръце от страна на каноничен епископ – минимумът, който се изисква за потвърждаване на апостолската приемственост; 3) молитва и 4) помирение. Такъв е принципът, прилаган във всички без изключение случаи, когато разколници са се връщали в лоното на Православната Църква…». Неуместно също така е и сравнението на украинския разкол със съществувалото в миналото разделение между Руската задгранична църква и Московската патриаршия, което беше преодоляно през 2007 г. Йерарсите на Руската

задгранична църква никога не са били подложени на низвергване и, както справедливо казва блаженейшият Албански архиепископ Анастасий в писмото си, «в този случай не е имало нито отлъчвания от Църквата, нито анатеми, и апостолската приемственост никога не е била поставяна под съмнение», което се потвърждава от многократните случаи на съвместно служение на архиереите на Руската задгранична църква с йерарсите на много Поместни православни църкви, в това число и на Константинополската.

Уместно е също така да се спомене аргументацията в изявлението на секретариата на Светия Синод на Албанската православна църква от 15 ноември 2022 г., в което се поставя въпросът за законността на ръкоположението на сегашния «предстоятел» на ПЦУ, извършено от отлъчения бивш митрополит Филарет (Денисенко): «Когато ръкополагащият е отделен от Църквата, отлъчен, анатемосан и изгонен, той става неактивен, не предава никаква благодат (както електрическият уред не предава енергия, когато е изключен от източника на ток). Разбира се, онова, което никога не се е случило, не може да стане реално, действително и законно посредством нечие административно решение. Именно това ни кара да се тревожим за законността на ръкоположението, извършено от Филарет над Епифаний».

Редно е да се признае, че «йерарсите» на т.нар. «Православна църква на Украйна», образувана с решение на Константинополския Патриарх Вартоломей от две вече съществували неканонични структури — УАПЦ и УПЦ-КП — не притежават канонично ръкоположение и затова не са епископи. Съгласно църковните канони (9 правило на Картагенския събор; 2 и 4 правила на Антиохийския събор; 11 и 12 Апостолски правила) всеки йерарх на каноничната Църква, който встъпва в съслужение с тях, сам се присъединява към разкола и подлежи на отлъчване. Без да има нито правото, нито желанието да встъпва в евхаристийно общение с «йерарси» от този род след признаването им от Константинопол, Руската православна църква на заседание на Светия Синод от 15 октомври 2018 г. бе принудена да констатира, че евхаристийното общение с Константинополската патриаршия е невъзможно дотогава, докато последната не се откаже от антиканоничните си решения. С последвалите решения на Светия Синод **[41]** невъзможността за евхаристийно общение бе прехвърлена също и върху онези Предстоятели и йерарси на Поместните православни църкви, които признават легитимизацията на украинския разкол и встъпват в съслужение с лица, не притежаващи канонично ръкоположение.

Вярна на духа и буквата на светите канони, Руската православна църква и занапред ще се придържа строго към онези канонични разпоредби, които забраняват съслужение с разколници и самозванци. Всяко отстъпление от тези канони неизбежно води до рушене на междуцърковния мир и до задълбочаване на разкола.

4. Претенциите на Константинополската патриаршия за правото да приема клирици без отпустителни писма

Още едно нововъведение на Константинополския Предстоятел е твърдението му за уж притежаваното от него право да приема клирици от всички Поместни църкви без отпустителни писма от своите архиереи. С позоваване на някакви си уж «общопризнати права» да действа именно по този начин, «под омофора» на Патриарх Вартоломей бяха приети петима бивши клирици на Вилнюска епархия**[42]** през февруари и двама клирици на Белоруската екзархия през април, а също и «възстановеният в сана си» клирик на Московската епархия на Руската православна църква през юни 2023 г.

Преминаването на клирици от една юрисдикция в друга без позволение на свещеноначалието под формата на отпустително писмо е канонично престъпление както от страна на клирика, така и от страна на приелия го епископ. За това се говори недвусмислено в редица канони**[43]**. В светлината на тези правила действията на Патриарх Вартоломей не са нищо друго освен погазване на каноничните основи на църковния ред.

За да оправдае действията си, Патриарх Вартоломей се позовава не на някой канон, а само на тълкуването, което Теодор Валсамон прави на 17 и 18 правила на Трулския събор и 10 правило на VII Вселенски събор (забраняващи приемането на клирици без отпустителни писма). Коментирайки 10 правило на VII Вселенски събор, Валсамон пише: «Различни правила забраняват на клириците да напускат епархиите, към чийто клир принадлежат, и да минават към други. И тъй, следвайки ги, настоящото правило също определя, щото нито един клирик без волята на своя епископ, сиреч без представително и уволнително писмо от него, или без определение на Константинополския Патриарх, да не бъде приеман другаде, сиреч да не служи в нито една църква… Забележи от буквалния смисъл на настоящото правило, че единствено на Константинополския Патриарх се предоставя правото да приема чужди клирици без уволнително писмо от онзи, който ги е ръкоположил, ако те представят поне документи, свидетелстващи за тяхното ръкоположение или приемане в клира. Ето защо, както ми се струва, светейшият Патриарх и неговият хартофилакс могат да позволят на чужд клирик да свещенодейства в царския град и без уволнително писмо от онзи, който го е ръкоположил»**[44]**.

В този свой коментар Валсамон наистина прави изключение от общото правило за Константинополския Патриарх. Такова изключение в тълкуванията си на този и другите канони, посветени на темата, не правят другите авторитетни канонисти: Зонара, Аристин, епископ Никодим (Милаш). Единственото ясно основание за това да се прави такова изключение за Константинополската катедра и да ѝ се предоставя една по-специална привилегия е можел да бъде столичният статут на «царския град», който поради това е бил привлекателно място за клириците, самоволно напуснали своите архиереи, — статут, който този град отдавна е изгубил. Възниква обаче въпросът какво е мислел Валсамон за териториалните граници на въпросната

привилегия. Самият коментатор не дава отговор на този въпрос.

Светлина върху този проблем хвърлят коментарите на Йоан Зонара към 9 и 17 правила на IV Вселенски събор по въпроса за апелативните жалби, където се обяснява, че става дума само за митрополитите, подчинени на Константинополския Патриарх**[45]**. По аналогия с това указание на Зонара може да се твърди, че и правото на Константинополския Патриарх да приема клирици без отпустително писмо, на което се позовава Валсамон, е важало по негово време изключително за клириците на Константинополската патриаршия. Още повече, че в коментара си към 17 правило на Трулския събор Валсамон твърди, че такава привилегия има и Картагенският епископ: «Изключи оттук Константинополския епископ и Картагенския; защото само те могат, както често се е казвало, да приемат чужди клирици без съгласието на онзи, който ги е ръкоположил»**[46]**. Наистина, правило 55 (66) на Картагенския събор предоставя на Картагенския епископ като тогавашен примас на Африка привилегията да ръкополага за епископ в дадена освободила се епархия клирици от други африкански епархии, без да иска задължително съгласие от онзи епископ, комуто въпросният клирик е бил подчинен. Напълно очевидно е обаче, че тази привилегия не е важала извън границите на Африка. И тъй, достатъчно ясно е: Валсамон има предвид, че Константинополският епископ, по аналогия с епископа на Картаген, също притежава разширени в сравнение с останалите архиереи юрисдикционни права, но само в рамките на своята Константинополска църква.

При това трябва да помним, че законодателна сила в Църквата имат самите канони, а не коментарите към тях, дори и най-авторитетните. А прекият смисъл на каноните, за които споменава Патриарх Вартоломей, говори именно за това, че е забранено приемането на чужди клирици без отпустителни писма от техните епископи. Ето защо Руската православна църква не признава и няма да признае такава интерпретация на каноничното предание, която приписва на Константинополския Патриарх световни над-юрисдикционни права, и ще се придържа твърдо към принципа на юрисдикционното равенство на автокефалните църкви и техните Предстоятели независимо от мястото им в свещените диптихи. А извършените от Константинополския Патриарх актове на приемане на клирици от други Поместни църкви без отпустителни писма се разглеждат и ще се разглеждат от нас като престъпление, което според светите канони трябва да се наказва с низвергване.

5. Претенциите на Константинополската патриаршия за изключителното право да предоставя автокефалия

Институцията автокефалия се е формирала в Православната Църква постепенно и в сегашния си вид е плод на многовековно развитие.

Нито Йерусалимската, нито Римската, нито Александрийската, нито Антиохийската, нито

Константинополската катедри са получили автокефалията си от някой друг: те всички са станали автокефални поради обстоятелствата на историческото развитие на Църквата през първите векове на християнството.

Впоследствие автокефалиите са възниквали и изчезвали по различни причини, и общоприета процедура за предоставяне или отнемане на автокефалия не е съществувала. Автокефалия е можел да предостави Вселенски събор. Така например, Кипърската православна църква получава автокефалия с решение на III Вселенски събор през 431 г.**[47]**.

Автокефалия е можела да даде църквата майка, от чиято юрисдикция е излизала новата независима Поместна православна църква. Например, автокефалията на Сръбската православна църква три пъти — през 1219 г., през 1557 г. и през 1879 г. — е била дадена от Константинополската патриаршия, която е предоставила автокефалия и на редица други Поместни православни църкви, излезли от нейната юрисдикция.

Руската православна църква има повече от хилядолетна история, възхождаща към 988 г., когато Киевска Рус е кръстена от светия равноапостолен княз Владимир в днепърските води. В продължение на няколко века едната общоруска митрополия — в началото с център в Киев, след това във Владимир и най-сетне в Москва — влиза в състава на Константинополската патриаршия. През 1448 г. обаче Руската църква придобива фактическа самостоятелност, след като за Московски митрополит без съгласието на Константинопол е избран св. Йона. Това решение на Руската църква е принудително, наложено от обстоятелствата: по това време Константинополският Патриарх е в уния с Рим, а Руската църква категорично отхвърля унията.

Автокефалията на Руската църква не е призната веднага от Константинопол и другите Източни Патриарси. Едва през 1589 г. с участието на Константинополския Патриарх Йеремия II в Москва е учредена патриаршия и митрополит Йов е въздигнат в патриаршеско достойнство. Във връзка с този акт Патриарх Йеремия и придружаващите го лица, а също и архиереите и архимандритите на Руската църква подписват специална «Уставна грамота». Патриаршеското достойнство на Московската катедра е утвърдено от съборите на Източните Патриарси в Константинопол през 1590 и 1593 г.**[48]**

Решения за предоставяне на автокефалия на едни или други части на Константинополската патриаршия са приемани нееднократно от Светия Синод или съборите на тази църква. Така например, Константинополската патриаршия дава автокефален статут на влизалите в състава ѝ Еладска (1850), Сръбска (1879), Румънска (1885) и Албанска (1937) църкви.

Автокефалии в историята е предоставяла не само Константинополската патриаршия, но и други

църкви. Така например, през V в. Антиохийската патриаршия дава автокефалия на Грузинската православна църква, а през XX в. Московската патриаршия дава автокефалия на Полската православна църква (1948), Чехословашката православна църква (1951) и Православната църква в Америка (1970). През 2022 г. Македонската православна църква (Охридска архиепископия) получава автокефалия от Сръбската православна църква.

Светейшият Константинополски Патриарх Атинагор в писмото си до местоблюстителя на патриаршеския престол на Руската православна църква митрополит Крутицки и Коломненски Пимен от 24 юни 1970 г. пише: «Специални канони, които да определят с точност всичко, което засяга автокефалията, в църковното законодателство отсъстват; нейното предоставяне спада към компетенцията на цялата Църква и по никакъв начин не може да се смята за право на "всяка автокефална църква" поотделно; окончателното решение на въпроса за автокефалията влиза в компетенцията на един по-общ събор, представляващ всички Поместни православни църкви, и в частност на Вселенския събор»**[49]**.

Именно това разбиране – че предоставянето на автокефалия е съборно дело на «цялата Църква» – беше положено в основата на проектодокумента за автокефалията и начините за нейното предоставяне, който беше разгледан на заседание на Междуправославната подготвителна комисия през 1993 г. и на четвъртото Всеправославно предсъборно съвещание през 2009 г.

Предвиденият от този проект и предварително съгласуван начин за предоставяне на автокефалия предвижда: а) Поместният събор на кириархалната църква майка да даде съгласието си една нейна част да получи автокефалия; б) Вселенският Патриарх да потърси консенсуса на всички Поместни православни църкви по този въпрос, изразен единогласно от техните събори; в) въз основа на съгласието на църквата майка и общоправославния консенсус да се провъзгласи официално автокефалия чрез издаване на томос, който се «подписва от Вселенския Патриарх и се приподписва от блаженейшите Предстоятели на светейшите автокефални църкви, поканени за тази цел от Вселенския Патриарх». Във връзка с последната точка не беше съгласуван окончателно само редът, в който се подписва томосът, което не намалява значението на достигнатото съгласие по останалите точки.

На събранията на Предстоятелите на Поместните православни църкви през 2014 и 2016 г. делегацията на Московската патриаршия заедно с представители на някои други братски църкви настояваше въпросът за автокефалията да бъде включен в дневния ред на Всеправославния събор. Константинополската патриаршия обаче се обърна към Поместните православни църкви с молба този въпрос да не се повдига на събора, чието провеждане беше планирано за юни 2016 г. Руската църква се съгласи тази тема да бъде изключена от дневния ред на събора едва след като Патриарх Вартоломей на 24 януари 2016 г. увери събранието на Предстоятелите, че

Константинополската църква няма намерение да се меси по какъвто и да е начин в църковния живот на Украйна нито на Светия и Велик събор, нито след събора.

Сега вече е очевидно, че Константинополският Патриарх още тогава е подготвял нахлуването си в Украйна и затова е решил да избегне обсъждането на темата автокефалия, настоявайки тя да бъде изключена от дневния ред на събора уж поради недостиг на време за по-детайлно разработване на този въпрос. В действителност Константинополският Предстоятел е искал да се откаже от всички достигнати по-рано на общоправославно ниво предварителни договорки в името на лъжливата теория, че правото да дава автокефалия принадлежи само и изключително на Константинополската църква. В резултат на по-нататъшния развой на тези възгледи през 2019 г. се появи томосът за автокефалия на т.нар. «Православна църква на Украйна».

Верните чеда на Руската православна църква не признават и няма да признаят онези автокефалии, които Константинополската църква създава или ще създава в бъдеще едностранно и без съгласието на другите Поместни православни църкви, още повече, ако това става без инициативата и без съгласието на кириархалната църква майка. Темата автокефалия се нуждае от по-нататъшно обсъждане на основата на онези предварителни договорки, които бяха достигнати по време на предсъборния процес, в частност от комисиите и съвещанията през 1993 и 2009 г.

6. Как Константинополската патриаршия нарушава принципа за равенство на автокефалните църкви

Автокефалната поместна църква, радваща се на пълна самостоятелност в своето управление, не зависи в решаването на вътрешните си въпроси от никоя друга Поместна църква. Вселенската православна Църква е семейство на автокефални Поместни православни църкви. В състава на автокефалната църква могат да съществуват автономни църкви и други църковни образувания с различна степен на самоуправление.

Всички Поместни православни църкви, независимо от това как и кога са получили автокефалията си, са равни. При общи служби Предстоятелите и представителите на Поместните православни църкви се разполагат в реда, предвиден от диптиха. Но по-долното място на един или друг Предстоятел в диптиха не поставя неговата църква в подчинено положение спрямо друга църква, заемаща по-високо място в него.

Константинополската патриаршия днес се опитва да натрапи на Поместните православни църкви една друга представа за автокефалията. Твърди се, че всяка църква става автокефална изключително по силата на томос, получен от Константинополската патриаршия**[50]**, въпреки че историята познава и други начини за придобиване на автокефалия. Твърди се, че именно

Константинопол е висша апелативна инстанция за всички Поместни църкви (вж. раздел 2). Твърди се, че уж само Константинополският Патриарх имал правото да вари и раздава свето миро. Твърди се, че уж само в Константинопол можела да се извършва канонизация на светци.

Тази нова еклисиологична концепция беше в пълна степен реализирана от Константинополската патриаршия през 2019 г. при учредяването на тъй наречената «Православна църква на Украйна» (ПЦУ) — неканонично образувание, създадено от две групи разколници. В конституиращите правни документи — «Патриаршеския и синодален томос за предоставяне на автокефален църковен статут на Православната църква на Украйна» (по-долу «томос») и «Устава на Православната църква на Украйна» (по-долу «устав») — е заложен дефектен, непълноценен модел на една уж автокефална църква, която обаче се намира в пряка и много силна зависимост от Константинополската патриаршия.

Така например, ако в издадените по-рано томоси за автокефалия на редица Поместни православни църкви се подчертаваше, че Глава на всички църкви е Господ Иисус Христос**[51]**, то в томоса за ПЦУ е казано, че «автокефалната църква на Украйна, както и другите Патриарси и Предстоятели, признава за свой глава светейшия апостолски и патриаршески Вселенски престол»**[52]**. Според устава (т. 1), новообразуваната «автокефална църква» е, в съответствие с новата концепция на Константинополската патриаршия, «единна с Майката велика Христова църква в Константинопол и чрез нея с всички други Православни автокефални църкви». Томосът определя, че «за най-първа своя задача» тази «автокефална църква» смята не само пазенето на православната вяра, но и поддържането на «канонично единство и общение с Вселенската патриаршия».

В съответствие с все същата тази нова еклисиологична концепция томосът директно забранява на автокефалната църква «да ръкополага епископи или да създава енории в чужбина», подчертавайки, че «онези, които вече съществуват, отсега ще се подчиняват на Вселенския престол, който има каноничните пълномощия да управлява диаспората». Това положение се потвърждава и от устава: «Православните християни с украински произход в православната диаспора ще се обгрижват отсега от епархийските архиереи на Вселенската патриаршия» (Устав I, 4). Томосът твърди, че «юрисдикцията на тази църква се ограничава с територията на украинската държава», като същевременно учредява на тази територия екзархия на Константинополската църква и нейни ставропигии, подчертавайки, че «правата на Вселенския престол да има екзархия и свещени ставропигии в Украйна си остават нерушими». Освен това уставът предупреждава срещу всяка възможна намеса в делата на константинополските ставропигии: «Решаването на въпросите за съставянето и утвърждаването на вътрешните правила на патриаршеските ставропигии принадлежи изключително на Вселенския Патриарх и само на него». Епархийските архиереи не могат да се месят във формирането на управителните

органи на «патриаршеските ставропигии, които са подчинени на Вселенския Патриарх».

И двата документа — томосът и уставът — отделят специално внимание на съдебните пълномощия на Константинополския Патриарх: «Запазва се и правото на всички архиереи и други клирици да изпращат обжалвания до Вселенския Патриарх, притежаващ каноничната отговорност да издава окончателни присъди по делата на епископите и другите клирици на Поместните църкви» (томосът); «свещенослужител от всички църковни степени, окончателно осъден от своите църковни власти на каквото и да е наказание, може да използва правото си на обжалване (ἔκκλητον) пред Вселенския Патриарх» (Устав XI).

Фиксирайки и занапред тези очевидно неравноправни отношения между двете «автокефални» църкви, от които, както се оказва, само една е наистина автокефална, Константинополската патриаршия специално подчертава, че уставът «във всичко трябва задължително да отговаря на положенията на настоящия патриаршески и синодален томос», а в устава пък е включено положение, че «правото да тълкува положенията на устава според томоса има изключително Вселенският Патриарх».

Неравенството и дори пряката субординация са фиксирани и в някои други положения на томоса и устава. Например, «за решаването на значими въпроси с църковен, догматичен и каноничен характер» предстоятелят на ПЦУ «трябва да се обръща към нашия светейши патриаршески Вселенски престол, молейки го за авторитетно мнение и несъмнена подкрепа» (томосът), и в този случай Константинополският Патриарх «обявява нужното решение пред светия Архиерейски събор на църквата на Украйна» (Устав IV, 3). Свето миро ПЦУ трябва да получава само от Константинополската Патриаршия.

По този начин томосът и уставът, следвайки основните насоки на новата еклисиологична концепция на Константинополската патриаршия, създават правен прецедент на подчертано неравноправие между автокефалните Поместни православни църкви и на подчиняването им на административната власт на Константинополската патриаршия. Такова едно неравноправие справедливо се оценява от мнозина в Православната Църква като доближаване до папския модел на църковната власт**[53]**, който никога не е съществувал в Православието.

Руската православна църква, вярна на многовековното канонично предание, е бранела и ще продължи да брани равенството на Поместните православни църкви и независимостта на всяка Поместна църква от другите Поместни църкви във вътрешните ѝ дела. «Гаврата със свещената институция на автокефалията»**[54]**, проявила се в даването на автокефалия на група украински разколници, е една от печалните последици от изопачаването на Светото Предание, върху което от векове се е градил животът на Православната Църква като семейство от Поместни църкви,

независещи една от друга в делата на вътрешното си управление.

7. Как Константинополската патриаршия преразглежда едностранно актове с правоустановяващо значение

Изказвайки претенции за притежавани уж от нея специални пълномощия в православния свят, Константинополската патриаршия не се спира и пред едностранно преразглеждане на исторически актове с правоустановяващо значение по отношение на Поместните православни църкви и техните канонични граници. Този подход влиза в противоречие с каноничното Предание на Църквата, нарушавайки в частност 129 (133) правило на Картагенския**[55]** и 17 правило на IV Вселенски събор**[56]**. Посочените правила не позволяват преразглеждане на вече установилите се църковни граници, които не са били оспорвани в течение на дълго време.

Като пример за действията на Константинополската патриаршия, нарушаващи тези църковни канони, може да се посочи «възобновяването» на томоса на Константинополския Патриарх Мелетий IV от 7 юли 1923 г.**[57]**. С този томос без знанието и съгласието на Всерусийския Патриарх Тихон в юрисдикцията на Константинопол бе приета Естонската православна църква, влизаща в състава на Московската патриаршия. След като през 1944 г. в Естония бе възстановена законната юрисдикция на Московската патриаршия, томосът от 1923 г. бе забравен. На 3 април 1978 г. с решение на Константинополския Патриарх Димитрий и Синода на Константинополската патриаршия томосът бе обявен за «недействителен», а дейността на Константинопол в Естония — за «приключена»**[58]**. Въпреки това на 20 февруари 1996 г. Светият Синод на Константинополската патриаршия под председателството на Патриарх Вартоломей направи нова интерпретация на това решение, като заяви, че през 1978 г. «Майката църква… обяви томоса от 1923 г. за недействащ, тоест не можещ да действа по това време на територията на Естония, която беше тогава част от Съветския съюз, но не го отмени, не го лиши от сила и не го анулира». А сега Патриарх Вартоломей и неговият Синод заявяват, че «действието на патриаршеския и синодален томос от 1923 г. се възобновява»**[59]**.

Антиканоничната експанзия на Константинополската патриаршия на територията на Естония доведе през 1996 г. до временно преустановяване на евхаристийното общение между Руската православна църква и Константинополската патриаршия. Общението беше възобновено със съвместни решения на Синодите на двете църкви от 16 май 1996 г. при условията на Цюрихските спогодби, които така и не бяха изпълнени докрай от константинополската страна.

През 2018 г. Константинополската патриаршия едностранно отмени подписания от Светейшия Константинополски Патриарх Дионисий IV и Светия Синод на Константинополската църква Акт от 1686 г., потвърждаващ, че Киевската митрополия е част от Московската патриаршия. Както бе отбелязано в изявлението на Светия Синод на Руската православна църква от 15 октомври 2018

г., Актът от 1686 г. не може да подлежи на преразглеждане, защото в противен случай «би било възможно анулирането на всеки документ, определящ каноничната територия и статут на всяка Поместна църква независимо от неговата древност, авторитетност и общоцърковно признание».

Синодалната грамота от 1686 г. и другите посветени на този въпрос документи не казват нищо за някакъв уж временен характер на акта на прехвърляне на Киевската митрополия под омофора на Московския Патриарх, както и не предвиждат възможността за отмяна на този акт.

Необосноваността на отмяната на Акта от 1686 г. се вижда ясно и от това, че в течение на повече от три века никъде в православния свят не е имало никакви съмнения в принадлежността на православните християни от Украйна към паството на Руската църква, а не към Константинопол**[60]**. Освен това Константинополската патриаршия премълчава факта, че Киевската митрополия от 1686 г. е обхващала само една малка част от територията на днешната Украинска православна църква, която се е оформила впоследствие в състава на автокефалната Руската църква.

8 Правило на III Вселенски събор**[61]** забранява на епископите да разпространяват властта си върху чужди църковни владения. Създавайки своя «ставропигия» в Киев без съгласието на каноничното свещеноначалие на Украинската православна църква, Константинополската патриаршия нагази на територия, принадлежаща на друга църква, което го излага на осъждане от страна на това правило.

Заплахата от отмяна на предишните си решения бе превърната от Константинопол в похват, използван за натиск срещу Поместните православни църкви. Например, в писмото си до бившия Предстоятел на Православната църква на Чешките земи и Словакия митрополит Христофор от 4 февруари 2012 г. Патриарх Вартоломей заплашваше, че ще отмени автокефалията на тази църква**[62]**.

Редно е специално да подчертаем, че опитите на Константинополския Патриарх Вартоломей да натрапи на православния свят уж принадлежащото на Константинополския престол право да отменя по свой едностранен произвол съборните или синодални решения с всякаква давност не отговарят на каноничното устройство на Църквата и хвърлят междуцърковните отношения в състояние на хаотично беззаконие.

8. Претенциите на Константинополската патриаршия, че притежава изключителни права върху църковната юрисдикция в диаспората

Претенциите на Константинополската патриаршия, че притежава изключителното право на църковна юрисдикция във всички страни на православната емиграция се оформиха през 20-те

години на XX в. Преди това Константинополската църква се придържаше към съвсем други възгледи по този въпрос. В частност, тя признаваше: 1) че Руската православна църква има юрисдикционни права над Америка; 2) че православната диаспора в Австралия и Нова Зеландия се обгрижва от Йерусалимската патриаршия; 3) че Петербургският митрополит управлява руската православна диаспора в Западна Европа; 4) че Еладската църква има правото да управлява гръцките енории в диаспората — право, закрепено от патриаршеския и синодален томос от 18 март 1908 г., подписан от Патриарх Йоаким III и членовете на Светия Синод на Константинополската църква.

Автор на новата теория за непременното и задължително подчинение на цялата православна диаспора на Константинополския престол бе Патриарх Мелетий IV (Метаксакис), който заемаше Константинополската катедра през 1921-1923 г. В основата на тази теория лежеше идеята, че Константинополската патриаршия трябва да се превърне в глобална църква, организирана на принципа на екстериториалната юрисдикция, в някакъв своего рода «православен Ватикан»**[63]**. Със синодално решение от 1 март 1922 г. бе прекратено действието на томоса от 1908 г.; при това ако предишният документ визираше единствено гръцките енории в диаспората, то новото решение заявяваше правото на Константинопол за «непосредствен надзор и управление на всички без изключение православни енории, които се намират извън пределите на Поместните православни църкви в Европа, Америка и на други места»**[64]**.

В съответствие с тази нова теория през 1922 г. бяха създадени структури на Константинополската патриаршия в Западна Европа, Северна и Южна Америка, а през 1924 г. — и в Австралия и Океания, а също и в Централна Европа. Създаването на структури на Константинополската патриаршия в другите региони на диаспората продължи и през следващите години. При това Константинопол там, където това бе възможно, пречеше на създаването или възраждането на юрисдикции на другите Поместни църкви в диаспората**[65]**.

Претенциите на Константинопол върху цялата диаспора се основават най-вече върху несподеляното от цялата пълнота на Православната Църква разбиране на 28 правило на IV Вселенски събор, което гласи: «Затова само митрополитите на Понтийската, Азийската и Тракийската области, а също и епископите сред другородците от споменатите области биват назначавани от споменатия светейши престол на светейшата Константинополска църква». Въпросното правило се отнася към конкретни региони на Римската империя, където християнството се е разпространило с мисионерските усилия на Константинополската църква.

Днес Константинополската църква обаче заявява въз основа на това правило претенции върху цялата православна диаспора, включително върху Северна и Южна Америка, Западна Европа, Азия, Австралия и Океания. Твърди се, че в тези региони уж можела да съществува само

юрисдикция на Константинополската църква, а другите Поместни църкви присъствали там незаконно. Нещо повече, ако, например, епископ или клирик на някоя Поместна Църква, служещ в диаспората, пожелае да премине към Константинополската патриаршия, той уж не се нуждае от отпустително писмо, защото по подразбиране вече е бил епископ или клирик на Константинопол, само дето не е съзнавал това**[66]**.

Претенциите на Константинополската патриаршия обхващат и страни, където няма и никога не е имало структури на тази патриаршия и никога не са проповядвали мисионери от Константинополската църква, например Япония и Китай.

Появата на Православието в Япония, както се знае, е свързана изключително с подвига на светия равноапостолен Николай Японски и други изтъкнати мисионери на Руската православна църква. През 1970 г. Японската православна църква получи автономия от Московската патриаршия, но Константинопол не само че не призна този акт, но и заяви, че притежава права върху тази територия, поради което през 1971 г. местоблюстителят на Руския патриаршески престол митрополит Пимен (впоследствие Патриарх на Москва и цяла Русия) в писмо до Патриарх Атинагор отбеляза «принципното противоречие между този акт на Светия Синод на Вселенската патриаршия и православното канонично право и практиката на Поместните православни църкви»**[67]**. При все това през 2004 г. Константинопол присвои на своя Корейски митрополит титлата «екзарх на Япония» въпреки пълната липса на собствено паство в тази страна.

С теорията за ексклузивното право на Константинополската патриаршия върху православната диаспора е свързано и решението на Синода на Константинополската църква да включи Китайската народна република в границите на Хонконгската митрополия (както през 1996 г., когато тя бе създадена, така и през 2008 г., когато от нея се отдели Сингапурската митрополия) въпреки факта, че в Китай съществува автономна Православна църква в юрисдикцията на Московската патриаршия. Светият Синод на Руската православна църква на 15 април 2008 г. заяви: «Многовековните духовни връзки на Руската православна църква с Китай, където с нейни усилия са построени десетки православни храмове, преведени са на китайски език свещените и богослужебни книги, възпитани са в православно благочестие верни дори до смърт свидетели на нашия Господ Иисус Христос, подбуждат днес Светия Синод да се изкаже в защита на правата на благочестивото паство на Китайската православна църква, отслабена от понесените от нея тежки изпитания, и да заяви, че решението на Константинополския престол, нанасящо вреда на мира и добруването на светите Божии църкви, е несправедливо и канонически неправомерно»**[68]**.

Ние категорично не можем да се съгласим с претенциите на Константинополската патриаршия за ексклузивно право да обгрижва православните християни от диаспората. Нито една Поместна

православна църква не притежава някакви особени, изключителни и всеобхватни права на юрисдикция над цялата православна диаспора. Напротив, всяка Поместна църква носи пряка пастирска отговорност за своите чеда в чужбина, ако те живеят извън каноничните граници на другите Поместни църкви. Съгласно правило 99 (112) на Картагенския събор «епископите… обърнали към православната вяра народа, който са управлявали, трябва да запазят властта си над него».

Новото учение на Константинопол за уж притежаваните от него изключителни канонични права върху диаспората стана извор на конфликти в Църквата Христова. Затова от самото начало на подготовката за Всеправославния събор в числото на темите бе включен и въпросът за диаспората. На IV Всеправославно предсъборно съвещание през 2009 г. бе решено във всеки регион от диаспората да бъдат създадени епископски събрания на «всички канонично признати епископи от този регион, които ще се подчиняват и занапред на онези канонични юрисдикции, към които принадлежат»**[69]**. Събранията трябваше да се провеждат под председателството на първия от архиереите на Константинополската църква, а при липса на такъв — на най-възрастния от архиереите на Поместните църкви според реда на диптихите.

Руската православна църква разглеждаше епископските събрания в диаспората като консултативни органи, призвани да координират действията на йерарсите на различните Поместни православни църкви без каквото и да е накърняване на тяхната самостоятелност**[70]**. За Константинопол обаче създаването на епископски събрания е крачка към постепенното ликвидиране на присъствието на Поместните църкви в диаспората. В много страни представителите на Константинополската патриаршия си присвоиха правото да представляват всички Поместни църкви пред държавата, да правят публични изявления от тяхно име, нерядко без тяхно съгласие.

9. Заключение

Идеите на новата еклисиологична концепция на Константинополската патриаршия влизат в очевидно противоречие с православното Предание и каноничните положения, вследствие на което Константинопол е принуден да поставя самото това Предание под съмнение и да иска ревизията му. Патриарх Вартоломей заяви: «Ние православните трябва да се подложим на самокритика и да преразгледаме нашата еклисиология, ако не искаме да станем федерация на църкви от протестантски тип»[71]. За да се избегне тази явно измислена заплаха, трябва по негови думи спешно да се признае, «че в неделимото Вселенско Православие има един “Първи” не само по чест, но и “Първи” с особени задължения и канонични пълномощия, възложени му от Вселенските събори»[72].

Осъждаме и не приемаме теоретичните положения на новата еклисиологична концепция на Константинополската патриаршия, а също и практическите неправомерни и беззаконни действия, извършени, за да се осъществи тази концепция на дело в днешния църковен живот. Тези положения и действия не отговарят на православното Предание, разрушават каноничните основи на Вселенската Църква и нанасят тежка вреда на единството на Поместните православни църкви.

Като отправяме молитва о еже сохранити в единении и правоверии Церковь Православную, во всем мире пребывающую, ние, архиереите на Руската православна църква, призоваваме светейшите и блаженейши Предстоятели на светите Божии църкви, събратята православни йерарси, боголюбезните презвитери и дякони, честните монаси и благочестивите миряни, в своята целокупност съставляващи пълнотата на Вселенската Църква Христова, да се молят със същата молитва на Господа Иисуса, единствения истински Глава на Своята Църква, да събере разделените заедно по волята на Небесния Отец с благодатта на Пресветия Дух, да изгони всички ереси и разколи от оградата на Светото Православие, да унищожи враждата и да посрами всяка неправда, за да прославяме единеми усты и единем сердцем в Едната, Света, Съборна и Апостолска Църква пресветото Име на Отца и Сина и Светаго Духа. Амин.

[1] Вж. публикацията «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην Λιθουανία» на сайта «Фос Фанариу» (**https://fosfanariou.gr/index.php/2023/03/21/to-ecun-patriarxeio-stin-lithouania**/)

[2] Киприян Картагенски, свещеномъченик. Книга за единството на Църквата.

[3] Игнатий Антиохийски, свещеномъченик. Послание до Смирненци VIII, 2.

[4] Ириней Лионски, свещеномъченик. Против ересите II, XXIV, 1.

[5] Позиция на Московската патриаршия по въпроса за първенството във Вселенската Църква, т. 2 (3).

[6] Архимандрит Пантелеймон (Манусакис), професор в колежа «Св. Кръст» (САЩ): Manoussakis, John Panteleimon. Primacy and Ecclesiology: The State of the Question // Orthodox Constructions of the West. Ed. by G.E. Demacopoulos and A. Papanikolaou. New York: Fordham University Press, 2013. P. 229, 232.

[7] Елпидофор (Ламбриниадис), митр. Primus sine paribus. Отговор на позицията на Московската патриаршия по въпроса за първенството във Вселенската Църква.

[8] Вж. Елпидофор (Ламбриниадис), митр. Primus sine paribus: «Църквата винаги и систематически е разбирала лицето на Отца като първенствуващ («монархията на Отца») в общението на лицата на Светата Троица. Ако следваме логиката на текста на руския Синод, то ние също така би трябвало да твърдим, че Бог Отец не е безначална причина на божествеността и отечеството… но е получил своето първенство. Откъде? От другите лица на Светата Троица?».

[9] Проповед на Американския архиепископ Елпидофор в епископалната църква «Св. Вартоломей». Ню Йорк, 10 юни 2023 г.

[10] «Немислимо е една Поместна църква, особено онази, която е получила това, което е, благодарение на инициативите и действията на Вселенската патриаршия, да прекъсне общение с нея, защото именно от нея произтича каноничността на нейното битие» (Амфилохий, митрополит Одрински. Отричайки Вселенската патриаршия, ти отричаш източника на своето съществуване — сайт orthodoxia.info).

[11] «»Вселенската патриаршия… притежава каноничната юрисдикция и всички апостолски привилегии, като носи отговорност за запазването на единството и общението на Поместните църкви» (Встъпителна реч на Константинополския Патриарх Вартоломей на събрание на йерарсите на Константинополската патриаршия от 1 септември 2018 г.).

[12] Елпидофор (Ламбриниадис), митр. Primus sine paribus. Отговор на позицията на Московската патриаршия по въпроса за първенството във Вселенската Църква.

[13] Изказване на Константинополския Патриарх Вартоломей на семинара «Реакцията на църквите и религиозните общини на войната и конфликта». Вилнюс, 22 март 2023 г.

[14] Встъпителна реч на Константинополския Патриарх Вартоломей на събрание на йерарсите на Константинополската патриаршия от 1 септември 2018 г.

[15] Пак там.

[16] Слово на Константинополския Патриарх Вартоломей на вечернята в храма «Св. Андрей» в Киев на 21 август 2021 г.

[17] Писмо на Константинополския Патриарх Вартоломей до блаженейшия Архиепископ Албански

Анастасий от 20 февруари 2019 г.

[18] Слово на Константинополския Патриарх Вартоломей на церемонията по получаване на званието почетен доктор на Киево-Могилянската академия на 22 август 2021 г.

[19] Цит. по: Jannis Spiteris. La Critica Bizantina del Primato Romano nel secolo XII. Roma, 1979 (Or. Chr. Ap. 208). P. 325-326.

[20] Цит. по: Ἰ. Καρμίρη. Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... Graz, 1968. Т. II. Σ. 560 (640).

[21] Цит. по: Ἰ. Καρμίρη. Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... Σ. 927-930 (1007-1010).

[22]Цит. по: Ἰ. Καρμίρη. Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... Σ. 939-940 (1025-1026).

[23] «Човек не може да бъде глава на Църквата Христова... Учението за неизбежната необходимост от съществуването на върховен видим глава на цялата Църква Христова се е появило вследствие на големия упадък на вярата в невидимия глава на Църквата, сиреч в Господ Иисус Христос, и в Неговото пребъдване и действие в Църквата, а също и поради упадъка на любовта към Него» (Горазд Пражки, свещеномъченик. 1168 въпроси и отговори за православната вяра. 343, 388).

[24] Протокол на Светия Синод на Руската православна църква № 60 от 23-24 септември 2021 г.

[25] Цитат от решението на Светия Синод на Константинополската патриаршия от 11 октомври 2018 г. за приемането в общение на Филарет Денисенко и Макарий Малетич.

[26] «Ако някой клирик има съдебно дело с друг клирик, нека не отминава епископа си и не прибягва до граждански съдилища, а отначало нека се съди пред епископа си или, с позволение на същия, пред оня съд, който и двете страни си изберат. Който постъпи въпреки това, да бъде наказан според правилата. Ако ли клирик има съдебно дело със своя или с друг епископ, нека се съди пред областния събор. Ако пък епископ или клирик е недоволен от областния митрополит, нека се обърне или към екзарха на диоцеза, или към престола на царския град Константинопол, и пред него да се съди» (Из 9 правило на IV Вселенски събор).

[27] Из коментара му към 17 правило на IV Вселенски събор. Вж.: Епископ Никодим (Милаш). Правила Православной Церкви с толкованиями. М., 1996. Т. 1. С. 374.

[28] Пидалион. Тълкуване на 9 правило на IV Вселенски събор.

[29] Εγκύκλιος της μιας αγίας καθολικής και αποστολικής εκκλησίας επιστολή προς τους απανταχού ορθοδόξους. Εν Κωνσταντινουπόλει, 1848. (§ 14)

[30] При това покаялите се в разкола публично свалиха панагиите си – знаците на архиерейското си достойнство.

[31] Въпреки важното значение на Софийския събор от 1998 г., трябва да отбележим, че позицията на Патриарх Вартоломей, който председателствуваше на него, не се отличаваше с канонична чистота. Председателствуващият предлагаше «йерарсите», получили хиротония в разкола от лица, лишени от сан и отлъчени от Църквата, да бъдат приети «по крайна икономия» в общение, докато повечето участници в събора бяха за приемането им чрез канонично ръкоположение. Тази позиция е отразена в особеното мнение на Светия Синод на Руската православна църква относно решенията на Събора на Предстоятелите и йерарсите на Поместните православни църкви в София.

[32] Вж. 5 правило на Сердикийския събор.

[33] 14 правило на Сердикийския събор: «Но отлъченият от общение не трябва да си присвоява общение преди да се разследват грижливо и вярно обстоятелствата по делото му»; 29 (38) правило на Картагенския събор: «Целият събор прие, щото отлъчен от общение поради собствено нехайство, бил той епископ или кой да е от клира, ако дръзне да пристъпи към общение по време на отлъчването си, преди да бъде изслушан и оправдан, да бъде признат за такъв, който сам е произнесъл срещу себе си наказателна присъда» и др.

[34] 15 правило на Антиохийския събор: «Ако някой епископ… бъде съден от всички епископи на областта, и всички едногласно издадат срещу него единна присъда, то такъв по никой начин не бива да бъде съден от други епископи, а съгласното решение на епископите на областта трябва да остане нерушимо»; 105 (118) правило на Картагенския събор: «Който, бидейки отлъчен от църковно общение… се промъкне тайно в задморски страни, за да бъде приет в общение, нека бъде изключен от клира». Каноничното послание на Картагенския събор до Папа Целестин: «Ето защо отлъчени от общение в епархията си не бива да се приемат в общение от твоята светост… Каквито и дела да възникват, те всички трябва да се решават в своите места».

[35] Писмо на Константинополския Патриарх Вартоломей до Патриарха на Москва и цяла Русия Кирил № 1119 от 24 декември 2018 г.

[36] Комюнике на генералния секретариат на Светия и Свещен Синод на Константинополската

патриаршия от 17 февруари 2023 г. за апелативната жалба на клириците от Литва.

[37] Комюнике за работата на Светия и Свещен Синод на Константинополската патриаршия от 28 юни 2023 г.

[38] Починал през 2022 г.

[39] Патриарх Сръбски Порфирий. Изявление във връзка с държавния терор против Украинската православна църква. 28 март 2023 г.

[40] Съобщение на канцеларията на Светия събор на епископите на Полската православна църква от 2 април 2019 г.

[41] Протоколи на заседанията на Светия Синод на Руската православна църква № 125 от 17 октомври 2019 г.; № 151 от 26 декември 2019 г.; № 77 от 20 ноември 2020 г.

[42] Предварително тези бивши клирици, лишени от сан от църковен съд, бяха «възстановени» в сана си от Синода на Константинополската патриаршия (вж. по-горе, раздел 2).

[43] Вж. 12, 15, 32, 33 Апостолски правила; 15, 16 правила на I Вселенски събор; 5, 6, 10, 11, 13, 20, 23 правила на IV Вселенски събор; 17, 18 правила на Трулския събор; 10 правило на VII Вселенски събор; 3, 6 правила на Антиохийския събор; 20, 23 (32), 105 (118), 106 (119-120) правила на Картагенския събор.

[44] Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями. М.: «Сибирская благозвонница», 2011. С. 665-666.

[45] Вж. по-горе, раздел 2.

[46] Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями. С. 341.

[47] «Началствуващите в светите Кипърски църкви нека имат пълното и неоспоримо право, според правилата на светите отци и по стария обичай, сами да си поставят благоговейни епископи» (8 правило на III Вселенски събор).

[48] Константинополският събор от 1593 г. постанови Предстоятелят на Руската църква «да бъде и да се нарича брат на православните Патриарси, и по силата на това именуване да бъде еднакъв с тях по чин и престол и равен по сан и достойнство, и да се подписва по обичая на православните

Патриарси: “Патриарх на Москва и цяла Русия и Северните страни”» (Акт на Константинополския събор от 1593 г.).

[49] Писмо на Константинополския Патриарх Атинагор до местоблюстителя на патриаршеския престол на Руската православна църква митрополит Крутицки и Коломненски Пимен № 583 от 24 юни 1970 г.

[50] Интервю на Пруския митрополит Елпидофор (Ламбриниадис), дадено на Атинско-Македонската новинарска агенция, юли 2018 г.

[51] Срв. томоса за автокефалия на Сръбската православна църква от 1879 г.: «Отсега тя е канонически самостоятелна, независима и самоуправляема, и неин глава, както и на всички Православни църкви, е Богочовекът Господ и Спасител наш Иисус Христос».

[52] Това положение на томоса беше подложено на критика в изявлението на секретариата на Светия Синод на Албанската православна църква от 15 ноември 2022 г. В документа се казва, че томосът за Албанската църква не съдържа тезата, че глава на тази църква е Вселенският престол, а самата тя е наречена от томоса «сестра», докато в томоса за ПЦУ последната е наречена «дъщеря». Видинският митрополит Даниил от Българската православна църква пише по този повод: «Има се предвид не някакво символично главенство на Константинополския патриарх или главенство в смисъл на пръв среди равни. В томоса въпросът за главенството се свързва с изключителните пълномощия на Константинополския предстоятел над цялата Православна Църква… Чрез условията на томоса се прави опит да се даде общоправославна канонична сила на антиканоничните действия на Константинополската патриаршия по украинския въпрос и на заявените от него пълномощия за трансгранична юрисдикция над каноничната територия на Поместните автокефални църкви» (Даниил, митрополит Видинский. За единство Церкви. М.: Познание, 2021. С. 25, 38).

[53] «За съжаление, в случая с украинската автокефалия Вселенският патриарх се отказва от своята призната от традицията координираща роля, предполагаща изразяване и реализация на съборните решения на Поместните православни църкви, а затова и отказва да свика Всеправославен събор или събор на предстоятелите. Напротив, той като Папата: 1) действа трансгранично на територията на чужда юрисдикция, която се подчинява на Руската църква, както самият той доскоро признаваше; 2) взема суверенни и независими решения въпреки мнението не само на самата Украинска църква, но и на Поместните православни църкви; 3) твърди, че всички други православни епископи от целия свят са длъжни да приемат неговите решения; 4) смята, че неговите решения не се нуждаят от одобрението на другите църкви и не могат да бъдат оспорени» (из Отвореното писмо на свещеници, монаси и миряни от Еладската

църква, публикувано през септември 2019 г.). «Налице е желание на Константинополската патриаршия... да си присвои пълномощия, каквито никога не е притежавал нито един от епископите на Православната Църква. За съжаление това напомня печалните опити на Римския епископ да узурпира властта в Църквата. Всички знаем до какво доведоха те» (Даниил, митрополит Видинский. За единство Церкви. С. 27).

[54] Израз на Кикския и Тилирийски митрополит Никифор в доклада му на конференцията в Москва от 16 септември 2021 г. Вж.: Мировое Православие: первенство и соборность в свете православного вероучения. М: Познание, 2023. С. 268.

[55] «Ако някой... е обърнал някое място към вселенското единство и го е имал под свое ведомство три години без някой друг да е заявил права върху него, то от такъв вече никой не може да иска това място, а още по-малко, ако през тия три години е имало епископ, който е можел да заяви правата си, но е мълчал».

[56] «Енориите във всяка епархия... да си останат неизменно под властта на ония епископи, които са ги имали, а най-вече ако в продължение на тридесет години те безспорно са ги имали под ведомството си и са ги управлявали».

[57] Томос Патриарха Константинопольского Мелетия IV // Православие в Эстонии. Исследования и документы. М.: Православная энциклопедия, 2010. Т. 2. С. 42-45.

[58] Деяние Патриарха Константинопольского Димитрия и Священного Синода Константинопольского Патриархата от 3 апреля 1978 г. о прекращении действия Томоса Патриарха Константинопольского Мелетия IV от 1923 г. // Православие в Эстонии. С. 207-208; Послание Патриарха Константинопольского Димитрия митрополиту Швеции и всея Скандинавии Павлу от 3 мая 1978 г. // Православие в Эстонии. С. 208-209.

[59] Патриаршее и синодальное деяние Константинопольского Патриархата о возобновлении патриаршего и синодального Томоса 1923 г. касательно православной Эстонской митрополии // Православие в Эстонии. С. 314-317.

[60] См.: Никифор, митрополит Киккский и Тиллирийский. Современный украинский вопрос и его разрешение согласно божественным и священным канонам. М.: Познание, 2021. С. 32. Тук са цитирани много свидетелства за признанието на този факт също и от страна на Константинополската църква (С. 32–42).

[61] «Същото това да се спазва и в други области и във всички епархии, та никой от

боголюбезните епископи да не простира властта си над чужда епархия… за да не се нарушават правилата на светите отци: под булото на свещенослужение да не се промъква надменността на светската власт и незабелязано да не изгубим оная свобода, която ни е дал със Своята света кръв нашия Господ Иисус Христос, освободителят на всички човеци».

[62] Из писмото на Константинополския Патриарх Вартоломей до митрополита на Чешките земи и Словакия Христофор № 102 от 4 февруари 2012 г. (като повод за писмото е послужило празнуването на 60-годишнината от автокефалията на Православната църква на Чешките земи и Словакия в Прага): «В случай на повторение на аналогични мероприятия по празнуване на смятаната като да не е била и от самото начало признавана за недействителна автокефалия, натрапена от Московската патриаршия на Чехословашката църква, Вселенската патриаршия със съжаление ще бъде принудена да отмени предоставената на Вашата църква преди 14 години канонична автокефалия, да върне на Чехословашката църква съществувалия преди този каноничен акт статут на автономна църква, да я заличи от свещените диптихи на Православните автокефални църкви, където тя заема четиринадесето място, и да уведоми за това всички сестрински Православни църкви».

[63] Anastassiadis A. Un «Vatican anglicano-orthodoxe» a Constantinople?: Relations interconfessionnelles, rêves impériaux et enjeux de pouvoir en Méditerranée orientale a la fin de la Grande Guerre // Voisinages fragiles: Les relations interconfessionnelles dans le Sud-Est européen et la Méditerrannée orientale 1854-1923: Contraintes locales et enjeux internationaux / Éd. A. Anastassiadis. Athènes, 2013. P. 283-302.

[64] Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια. 1922. Σ. 130.

[65] В частност, през 1993 г., когато Йерусалимската патриаршия реши да възстанови съществувалата по-рано своя епархия в Австралия и назначи там екзарх, това решение предизвика крайно рязка реакция от страна на Константинополската патриаршия: на състоялото се в Истанбул на 30-31 юли 1993 г. заседание на разширения Синод на Константинополската църква с участието на Предстоятелите на Александрийската и Еладската църкви и представители на Кипърската църква, двама архиереи на Йерусалимската патриаршия бяха лишени от свещен сан, а Йерусалимският Патриарх Диодор бе осъден за «богохулно нарушаване» на светите канони, съблазън и разделение на гръцкия народ. Прекратено бе споменаването му в диптихите на Константинополската църква, но по «милост и човеколюбие» му бе дадено време за покаяние и отмяна на решението за създаване на юрисдикция на Йерусалимската патриаршия в Австралия под заплахата, че в противен случай той ще бъде лишен от сан. В създалите се условия Патриарх Диодор беше принуден да се откаже от създаването на екзархия в Австралия и другите страни на диаспората, след което споменаването му в диптихите на Константинополската църква беше

възобновено, а лишените от сан архиереи бяха възстановени в сана си. Вж.: Константинопольская Православная Церковь // Православная энциклопедия. М., 2015. Т. 37. С. 289.

[66] Тази логика беше приложена от Константинопол в частност при преминаването на бившия Сергиевски епископ Василий (Озбърн), който бе приет в състава на Константинополската патриаршия през 2006 г. без отпустително писмо от Руската православна църква (през 2010 г. Светият Синод на Константинополската патриаршия лиши епископ Василий от сан и монашество поради решението му да встъпи в брак).

[67] Писмо на местоблюстителя на Московския патриаршески престол митрополит Пимен до Константинополския Патриарх Атинагор № 85 от 14 януари 1971 г.

[68] Изявление на Светия Синод на Руската православна църква от 15 април 2008 г.

[69] Документ на IV Всеправославно предсъборно съвещание «Православната диаспора. Решение», Шамбези, 2009 г.

[70] Участието на йерарси от Руската православна църква в тези събрания бе прекратено в съответствие с Изявлението на Светия Синод за незаконното нахлуване на Константинополската патриаршия на канонична територия на Руската православна църква от 14 септември 2018 г.

[71] Интервю на Константинополския патриарх Вартоломей, дадено на в. «Етникос Кирикс», 13 ноември 2020 г.

[72] Пак там.

Източник: https://mospat.ru/bg/news/90540/